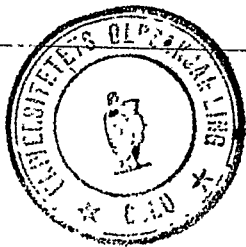

Harl Hallund

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING

Mari Høgestøl og Eva Schaller

Kulturminner i
Heiss-vassdraget
Aust-Agder

Oslo 1981

NA
4
Hø

98KL06804

MARI HØGESTØL OG EVA SCHALLER:

KULTURMINNER I HEISS-VASSDRAGET
AUST - AGDER

Oslo 1981

Omslagsfoto: Reg. nr. 21. Milestein ved Rastenesodden,
Hovatn.

Foto: E. Schaller

INNHold

INNLEDNING.....	SIDE 1
GEOLOGI - TOPOGRAFI.....	SIDE 2
REGISTRERING AV KULTURMINNER I FORBINDELSE MED UTBYGGINGSALTERNATIV 1.....	SIDE 3
REGISTRERING AV KULTURMINNER I FORBINDELSE MED UTBYGGINGSALTERNATIV 2.....	SIDE 5
TILLEGGSREGISTRERINGER.....	SIDE 10
SAMMENDRAG.....	SIDE 19
KART.....	SIDE 22
FOTOGRAFIER.....	SIDE 35

INNLEDNING

I brev av 21.05.1979 til NVE har Otteraaens Brugseierforening søkt om konsesjon til å overføre deler av Heiss-vassdraget til Hovatn kraftanlegg.

I henhold til Lov om kulturminner av 9. juni 1978 har Universitetets Oldsaksamling foretatt registrering av området i tiden 13.07. - 27.07.1981. Arbeidet ble utført av cand. mag. Mari Høgestøl og cand. mag. Eva Schaller.

Det registrerte området ligger i Bygland kommune, i et heio-område, omkring 700 m o.h.

Konsesjonssøknadens hovedalternativ (alternativ 1) går ut på en overføring av Byrtingsvatn via tunnel til Fiskeløys' til-løp, og fra Fiskeløys til eksisterende tunnel for Hovatn kraft-anlegg. En vil benytte eksisterende tipp- og riggområde, og bygge en anleggsveg herfra til Fiskeløys/Byrtingsvatn. Et an-net alternativ (alternativ 2), som er mindre aktuelt av økono-miske og naturvernmessige årsaker, er overføring av vannet fra Fiskeløys via tunnel til Gjuvatn, og herfra med naturlig av-renning (det vil si via Kråketjørn og Drengsvatn) til Hovatn.

For å sette utbyggingsområdene (alternativene 1 og 2) inn i en større sammenheng ble dessuten Sandvasstjørn, Nyestøyltjørn (øst og vest) samt Hovatn registrert.

Det er i første rekke forventet å finne, var steinalderlokali-teter og jernvinneplasser. Førstnevnte type fordi et stort antall er registrert langs Tovdalsvassdraget lengre øst, sist-nevnte på grunn av sterk jernutfelling i området.

Søkingen etter kulturminner ble derfor konsentrert langs vann og bekker, grovt sett i en sone fra strandlinjen til ca. 10 m opp fra denne. I tillegg til at det nettopp er disse soner som vil bli berørt ved eventuelle utbygginger, er det i de samme områdene en erfaringsmessig finner disse kulturminnetypene. Prøvestikkene (med spade) ble fortrinnsvis tatt ved inn- og utløpsos samt på tørre rabber og rygger.

GEOLOGI - TOPOGRAFI

Berggrunnen i området består av en ensartet granittisk gneis. Pegmatittganger er vanlige, og en diabasgang kan følges langs Hovatns vest-side.

I utvaskningssonen er isskurte svaberg frilagt, ellers er berggrunnen forvitret slik at harde mineraler som kvarts står opp.

Løsmassedekket er generelt sparsomt, men forekommer i bunnen av daler, mindre bassenger og tildels i form av rygger og åser. Torvtilveksten har vært kraftig i lavereliggende deler av terrenget, spesielt ved bekker, i bekkedaler og ved vannene. Den kraftige torvtilveksten førte til at mange prøvestikk var resultatløse fordi vi ikke nådde ned til undergrunnen.

REGISTRERING AV KULTURMINNER I FORBINDELSE MED UTBYGGINGS- ALTERNATIV 1

BYRTINGSVATN

Vannet berøres på følgende måte:

Byrtingsåni som renner syd-over fra Byrtingsvatn til Nyestøyl-tjørni (vest), stenges med en dam ca. 10 m lavere enn vannet, og 300 m syd for det. Deretter føres vannet i tunnel til Fiskeløys' tilløp. I tillegg til damanlegget vil det i samme område være behov for areal til inntak, rigg og deponering av tunnelmasse.

Terrengbeskrivelse:

På Byrtingsvatns vest-side går en relativt bratt berghelling ned mot en smal, myret torvbrem. Nord-siden består av en slak, fuktig og torvdekket elveslette med enkelte bergskjær.

På øst-sidens nord-østligste del skråner terrenget bratt ned til vannkanten, resten av øst-siden er derimot myrlendt. Fra Byrtingsvatn går åna i flere løp ned til en dypt nedskåret bekke-dal. Ved damplassen er det spesielt trangt, med utraste blokker på begge sider.

Det ble tilsammen tatt 32 prøvestikk ved Byrtingsvatn, 20 av disse på begge sider av åna fra Byrtingsvatns utløp til området rundt damanlegget. 12 prøvestikk ble tatt rundt vannet, særlig konsentrert rundt bekkeinnløpene.

INGEN KULTURMINNER BLE REGISTRERT.

FISKELOYS

Vannet berøres på følgende måte:

Avløpet på vest-siden stenges og vannet heves ca. 1 m. Herfra ledes vannet til eksisterende tunnel for Hovatr kraftanlegg. Ved damanlegget vil det dessuten være behov for areal til rigg og inntak med lukehus.

Terrengbeskrivelse:

På nord-øst-siden skråner terrenget bratt ned til vannkanten, brutt av enkelte myrdrag. Nord-siden er flat og myrlendt, men

med enkelte tørre, furukledte rabber ut i vannet. Langs denne siden er det en smal sandstrand. På vest-siden går små kollete utspring ut i vannet, med myr og mose imellom. Syd- og syd-vest-siden skråner bratt ned i vannet, mens ved innsnevringen i øst finnes en flat torv- og myrdekket elveslette, med et smalt sandparti som følger vannkanten.

Det ble til sammen tatt ca. 50 prøvestikk, mest konsentrert ved utløpsoset og plassen for damanlegget.

INGEN KULTURMINNER BLE REGISTRERT.

TIPP- OG RIGGOMRÅDE

Det nåværende riggområdet for Hovatn kraftanlegg vil bli brukt, og en vil dessuten bruke den eksisterende tippen. Den ligger i en bratt syd-vest-vendt skråning. Riggområdet er relativt flatt, med furukledte åser rundt.

INGEN KULTURMINNER BLE REGISTRERT.

ANLEGGESVEG

Vegen vil stort sett følge den planlagte overføringstunnelen fra Byrtingsvatn/Fiskeløys til nåværende riggområde for Hovatn kraftanlegg.

Terrengbeskrivelse:

Øvenfor og nord for riggområdet går det to parallelle myrdrag med småvann og kulper, atskilt av lave tørre rabber. En steil skråning går opp til et kratt- og lyngbevekst, relativt jevnt kupert heiområde, med mange småvann og myrdammer. Syd for Fiskeløys er terrenget slakt skrånende og skogkledt. Vegen vil på syd-vest- og vest-siden av Fiskeløys og mot damanlegget ved Byrtingsvatn dels gå i skrånende skogkledt terreng, dels over kuperete vassjuke områder.

Det ble til sammen tatt ca. 30 prøvestikk.

INGEN KULTURMINNER BLE REGISTRERT.

REGISTRERING AV KULTURMINNER I FORBINDELSE MED UTBYGGINGS- ALTERNATIV 2

GJUVATN

Terrenget er flatt og delvis myrlendt på øst-siden av Gjuvatn, mens det på nord-siden går en tørr flat brem langs vannkanten. På vest- og syd-siden går koller bratt ned i vannet, atskilt av myrete viker.

Det ble tatt ca. 30 prøvestikk.

FØLGENDE KULTURMINNER BLE REGISTRERT:

Reg. nr. 1. Gjuvatn I. Steinalderlokalitet.

UTM: 269429

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Gårds- og bruksnr.: 11/1,2,14

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Bjørn O. Heistad, Liv Heia og Gunnar G. Austad

Foto: L.nr. 2613, neg. nr. 6

Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 11 og 12

På vest-siden, og ca. 10 m fra Sandvassånis utløp i Gjuvatn, ga et prøvestikk funn av et flintavslag. Alle prøvestikkene viste kullholdig, kulturlag-lignende jord, over sand, grus og rundete stein. Kullprøve ble innsamlet. Lokaliteten ligger på en flat, gressbevokst elveslette som utgjør en smal, tørr brem foran en forholdsvis bratt fjellskråning. Sandvassåni har på øst-siden laget et lite delta, prøvestikk på tørrere partier her ga ingen funn.

Dersom alternativ 2 velges, må lokaliteten undersøkes. Den ligger i dag ca. 0,3 m over vannet, og små endringer av vannstanden vil kunne ødelegge lokaliteten.

Reg. nr. 2. Gjuvasstøyl. Kokegrop eller tuft.

UTM: 274434

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Gårds- og bruksnr.: 11/2,14

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Liv Heia og Gunnar G. Austad

Foto: Ikke fotografert

Prøvestikk i nåværende dyrket mark, 1-2 m syd for den nest vestligste bygningen på stølen, viste et kulturlag som inneholdt kvartsstykker, kull og skjørbrent stein. Følgende lagfølge ble observert (dybde 0,3 m):

Lag 1: torv

Lag 2: utvaskningslag

Lag 3: kullblandet grus og sand

Lag 4: skjørbrent stein

Mulige tolkninger av reg. nr. 2 er kokegrop eller hjørne av en hustuft, i sistnevnte tilfelle kan det kanskje sees i sammenheng med den nåværende bygningen på stedet.

Ved en eventuell utbygging vil reg. nr. 2 ikke bli berørt.

Reg. nr. 3. Gjuvatn II. Slaggområde.

UTM: 275433

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Gårds- og bruksnr.: 11/2,14

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Liv Heia og Gunnar G. Austad

Foto: Ikke fotografert

Ca. 150 m syd-øst for stølen ble det funnet slagg på stien (ca. 0,5 m fra vannet) og i vannkanten. Slaggstykkene lå langs en strekning på ca. 15 m.

På en morenerygg som går parallelt med stien og vannkanten ble det tatt prøvestikk for å finne spor av ovn og slaggkonsentrasjoner. Dette ga negativt resultat. Vi antar derfor at anlegget ligger nær vannkanten, men at det muligens er skadet av bølgeerosjon.

Ved en eventuell utbygging må reg. nr. 3 undersøkes.

KRÅKETJØRN

På syd- og vest-siden av Kråketjørn er terrenget flatt og myrete med fjellet bratt stigende i syd. På nord-siden ligger Kråkestøyl i en bratt, gresskledt bakke. Det ryddete området er ca. 100 x 50 m. Videre nord-over langs vannet skråner berget nesten rett ned i vannet, mens ved innløpsoset flater terrenget seg ut igjen. Øst-siden av vannet er stort sett myrlendt, men med enkelte tørre partier.

FØLGENDE KULTURMINNER BLE REGISTRERT:

Reg. nr. 4. Kråketjørn. Røys.

UTM: 275419

ØK-blad: Bygland BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 11/1,2,14

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Bjørn O. Heistad, Liv Heia og Gunnar G. Austad

Foto: Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 3

I myrete terreng, om lag 35 m syd-vest for vannet og ca. 1 m syd-øst for en lyngkledt bergrabb som går ned i myra, ble det registrert en røys. Røysa er oppbygd av 3 lag stein. Tverrmålet er ca. 1 m og høyden 0,2 - 0,3 m. Den ligner en delerøys, men i dag går det ifølge ØK-kartet ingen eiendomsgrense her.

Ved en eventuell utbygging må røysa undersøkes.

Reg. nr. 5. Kråkestøyl. Rydningsrøyser.

UTM: 276423

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Gårds- og bruksnr.: 11/1,2,14

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Bjørn O. Heistad, Liv Heia og Gunnar G. Austad

Foto: L. nr. 2613, neg. nr. 6 og 7

Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 7 og 8

Omlag 40 m nord for bygningen på stølen, øverst i en gressbevokst bakke, ble det registrert 2 rydningsrøyser.

Røys nr. 1 består av kantrundet stein, 0,2-0,3 m i tverrmål, og med en stor flat blokk i syd-vest-kant. Røysa er bevokst

med lyng og einer. Tverrmålet er ca. 3 m, og høyden er ca. 0,5 m.

3 m nord-nord-øst for nr. 1 ligger røys nr. 2. Den består av kantrundet stein, 0,2-0,3 m i tverrmål og er bevokst med blåbærlyng og bjørk. Tverrmålet er ca. 2 x 1,5 m, høyden er ca. 0,4 m.

25 m øst-syd-øst for røysene, i et dalsøkk, ligger en større samling stein som muligens er rydningsstein.

Reg. nr. 5 vil ikke bli berørt ved en eventuell utbygging.

Reg. nr. 6. Kråkane. Lokalitet med hasselnøttskall.

UTM: 279426

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Gårds- og bruksnr.: 11/1,2,14

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Bjørn O. Heistad, Liv Heia og Gunnar G. Austad

Foto: Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 9

På vest-siden av Kråkane, ved innløpet i Kråketjørn, ble det i prøvestikk funnet forkullede hasselnøttskall. Prøver ble innsamlet.

I de fleste prøvestikkene (tilsammen 18) var det et kullag mellom torven og auren, og ofte var kullaget dekket av et tynt sandlag. Det ble ikke gjort andre funn.

Området er bevokst med lyng og enkelte små furuer og mange små bergskjær stikker i dagen.

Reg. nr. 6 må undersøkes ved en eventuell utbygging.

Reg. nr. 7. Åna mellom Drengsvatn og Kråketjørn. Damanlegg.

UTM: 281421

ØK-blad: Bygland BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 11/1,2,14 og 11/3,11

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Bjørn O. Heistad, Liv Heia, Gunnar G. Austad og
Sigurd G. Heistad og Sigurd A. Langeid

Foto: L. nr. 2613, neg. nr. 9 og 10

Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 10

På begge sider av åna finnes rester av et damanlegg, en påldam. På vest-siden finnes en laftet tømmerkasse fylt med stein. Nord- og øst-siden av kassen er bevart. Høyden er 1 m og lengden ca. 3-4 m. Kassen er veltet og heller mot syd. En stokk ligger over bekken og demmer den opp ca. 0,1 m. På øst-siden er anlegget - en lignende kasse - helt sammenrast, bare en røys og enkelte stokker er bevart. Bredden på bekken er her ca. 15 m, og en sti løper vinkelrett på åna og damanlegget på begge sider. (For funksjon, se Reg. nr. 10.)

Damanlegget vil antakelig bli ytterligere skadet ved en eventuell utbygging.

DRENGSVATN

Vest-siden av Drengsvatn er kupert, med fjell i dagen og bevokst med glissen furuskog. Ved vannet finnes myrområder, atskilt av tørre partier bevokst med lyng, mose og småbjørk. På øst-siden går fjellet stedvis nokså bratt ned mot vannet, forøvrig er terrenget myrlendt.

Om lag 20 prøvestikk ble tatt ved innløpsoset og på vannets vest-side.

INGEN KULTURMINNER BLE REGISTRERT.

TILLEGGSREGISTRERINGER

NYESTØYLTJØRNI (øst)

På øst-siden går slake bergskråninger ned mot en forholdsvis smal, myret gressbevoøkt brem. Noen furukledte, småknausete områder finnes mellom myrpartiene. Rundt Nyestøyl består terrenget av en gresskledt elveslette med små rullesteinsåser. På vest-siden, mot utløpet, går en lav tørr kolle parallelt med vannet, mens det nede ved vannkanten er myrete.

Det ble tatt 24 prøvestikk.

FØLGENDE KULTURMINNER BLE REGISTRERT:

Reg. nr. 8. Nyestøyl. Slaggområde og tufter.

UTM: 282432

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Gårds- og bruksnr.: 11/3,11

Gårdsnavn: Heistad søndre (i matrikkelen: Heistein søndre)

Eiere: Sigurd G. Heistad og Sigurd A Langeid

Foto: Agfa CT 21, film nr.1, nr 16 og 17

a) 2 prøvestikk i kulturlag-lignende jord, 5 m syd for stølsbygningens syd-hjørne, ga funn av slagg. Stykkene kan minne om smieslagg.

b) Rett ved og syd-øst for bygningens syd-øst-hjørne finnes en sterkt overgrodd tuft. Tuften er ca. 0,2 m høy, og en steinrekke syns i syd-kant. Det ble tatt 2 prøvestikk i tuften. ~~Ingen funn eller kulturlag ble iaktatt.~~

c) 50 m nord for bygningens nord-hjørne, i en bergskråning i kanten av stølsområdet, finnes rester av en tuft, sannsynligvis en løetuft. Grunnflaten er noe usikker da kun det nord-østre hjørnet er tydelig markert. En knaus går inn i tuften fra nord.

NYESTØYLTJØRNI (vest)

På nord-siden av vannet går nord-syd-orienterte morenerygger ut i vannet, atskilt av myrdrag, ofte med små bekkeløp. På syd-

siden går fjellet bratt ned mot en smal myret brem. Øst-siden er myrete med små meandrerende bekkeløp.

FØLGENDE KULTURMINNER BLE REGISTRERT:

Reg. nr. 9. Nyestøyltjørni I. Slaggområde.

UTM: 341434

ØK-blad: Fiskeløys BG 024-5-2

Gårds- og bruksnr.: 10/2,6

Gårdsnavn: Heistad nordre (i matrikkelen: Heistein nordre)

Eier: Olav B. Heistad

Foto: L. nr. 2611, neg. nr. 1

Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 18

På en nord-syd-gående furu- og lyngbevokst morenerygg på vestsiden av Byrtingsånis innløp i Nyestøyltjørni, ble det på ryggens syd-del, i skråningen mot og på den lille flaten mellom ryggen og åni funnet jernslag (renne- og bunnslegg) i flere prøvestikk. Det ble ikke iaktatt ovnsanlegg eller kullgroper. Alle prøvestikkene inneholdt imidlertid kull. I fortsettelsen av ryggen nord-over ligger Nyestøylen der det har vært 2 bygninger. Den ene er nå brent, den andre er sterkt forfallen.

Mellom slaggunnene og selve stølsområdet er det et par grunne groper. Prøvestikk tyder på at de er naturlige.

Reg. nr. 10. Nyestøyltjørni II. Damanlegg.

UTM: 241432

ØK-blad: Fiskeløys BG 024-5-2

Gårds- og bruksnr.: 10/2,6 og 10/1,4,7

Gårdsnavn: Heistad nordre (i matrikkelen: Heistein nordre)

Eiere: Olav B. Heistad (10/2,6), Olav O. Heistad, Gunnar O. Heistad og Olav T. Heistad

Foto: L. nr. 2611, neg. nr. 2 og 4

Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 19 og 20

Ved utløpet av Nyestøyltjørni finnes et damanlegg for fløtning, en såkalt påldam. På begge sider av bekken er en tømret kasse, ifyllt stein og blokker. Mellom disse ligger en stokk over bekken, og denne lager en liten oppdemming av bekken. I følge opplysninger gitt av Aslak Austad, Ose, satte man påler

foran eller på selve stokken slik at vannstanden ble hevet. På øst-siden av bekken er stein og blokker lagt i en svak bue fra demningen til nærmeste bergknaus. Denne "muren" er rast ut i ca. 2 m's bredde i enden nærmest bekken.

SANDVASSTJØRNI

Innløpet er dannet av to lave bergkoller med et forholdsvis smalt bekkeløp i mellom. Det ble til sammen tatt 20 prøvestikk på øst- og vest-siden. Ved utløpsoset gikk fjellet brattere ned mot vannet. Det ble her tatt 14 prøvestikk. Noen av prøvestikkene viste kulturlag-lignende jord, men det ble ikke gjort funn. INGEN KULTURMINNER BLE REGISTRERT.

HOVATN

Hovatn vil ikke bli ytterligere berørt av nåværende søknad om utbygging. Da vannet verken ble registrert i 1915 eller 1967, da de tidligere inngrepene fant sted, fant vi det berettiget å registrere strandsonen rundt Hovatn.

Hovatn ble hevet ca. 5 m i 1915, og regulert ned 11,84 m i 1967. Reguleringshøyden er altså på til sammen 16,84 m. Da denne registreringen fant sted, var vannstanden ca. 2,5 m over den opprinnelige, det vil si at store arealer lå under vann.

Terrengbeskrivelse:

Langs syd-vest-enden av Hovatn går en steil bergvegg ned i vannet og bratte koller danner nes inn i vannet fra nord. Dette gjør at steder som egner seg for bosetning begrenser seg til nord-enden og vest- og syd-vest-enden av Hovatn.

Ved Røynestøyl, i nord-enden av vannet, løper to elver/bekker ut i Hovatn. Ved disse er det avleiret en del løsmasse. I vest-enden, ved Liestøyl, er terrenget mer småkupert, med bergskjær og mellomliggende torv- og myrdrag.

Det ble ved registreringen av Hovatn nesten utelukkende sett i utvaskningssonen. Her ble det funnet rester etter 13 jernvinneanlegg. Ved vest-enden av vannet ble det dessuten sett etter kull og kulturlag samt slagg i vegskjæringen, uten at det ga funn av noe slag.

FØLGENDE KULTURMINNER BLE REGISTRERT:

Reg. nr. 11. Fanteberget. Lik-kvile.

UTM: 297414

ØK-blad: BH 024-5-4

Gårds- og bruksnr.: 13/9

Gårdsnavn: Austad nordre

Eier: Grunde Gr. Austad

Foto: Ikke fotografert

Følgende kulturminne ble registrert etter opplysning fra Aslak Austad, Ose.

På en bergknaus, kalt Fanteberget, vest for Hæringsbekken, finnes en lik-kvile. Det er en rektangulær stéinsetning som ble satt rundt en likkiste. Når noen døde inne på heia, ble kista båret til bygds. Der hvor man satte kista ved hvilepauser, ble det bygget en slik lik-kvile.

Aslak Austad kjente til minst 3 slike lik-kviler på heia, men bare denne ligger innenfor registreringsområdet.

Reg. nr. 12. Røynestøyl. Slaggområde.

UTM: 293409

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 14/5

Gårdsnavn: Austad søndre

Eier: Olav G. Austad

Foto: Ikke fotografert

Følgende kulturminne ble kartlagt på grunnlag av meddelelse fra Aslak Austad, Ose.

Under nåværende vannstand, på stranden syd for bygningene på Røynestøyl, finnes rester av et jernvinneanlegg. Det foreligger ingen nærmere opplysninger om dette anlegget.

Reg. nr. 13. Hovatn II. Samling skjørbrent stein.

UTM: 291406

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 14/5

Gårdsnavn: Austad søndre

Eier: Olav G. Austad

Foto: Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 1

På nord-øst-siden av Hovatns vestre del ble det i en tørrlagt, syd-vendt vik funnet en samling skjorbrent stein. Steinsamlingen hadde ligget i et tykt torvlag. Den underliggende torven var ennå intakt, den overliggende delys. Ingen oldsaker ble funnet. Nord for flaten med steinsamlingen går en odde syd-vest-over ut i Hovatn, her ble det tatt prøvestikk uten resultat.

Reg. nr. 14. Hovatn IV. Slaggområde.

UTM: 289298

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 13/8

Gårdsnavn: Austad nordre

Eier: Daniel E. Austad

Foto: Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 4

På et bredt strandparti med nord-syd-gående svaberg ble det funnet slaggstykker i utvaskningssonen. Stranden er syd-vendt. I nord finnes furukledte koller med mellomliggende, myrlendte drag.

Slaggstykkene lå spredt over størstedelen av stranden. Hvis selve jernvinneanlegget har ligget over nåværende vannstand, er det helt ødelagt av reguleringen.

Reg. nr. 15. Bleili. Slaggområde.

UTM: 294394

ØK-blad: Hovatn vest BH 023-5-1

Gårds- og bruksnr.: 13/1,8,9 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre og Austad søndre

Eiere: Knut Gjermundsen (13/1), Daniel E. Austad (13/8),
Grunde Gr. Austad (13/9) og Knut A. Austad (14/1)

Foto: Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 5

På nord-vest-siden av bekkeutløpet ble det funnet jern- og slaggstykker i utvaskningssonen. Stranden består av grus, stein og blokker. En bratt skråning går opp i nord. Det er små muligheter for at jernvinneanlegget ligger innenfor ut-

vaskningssonen, her er bare ur før fjellskråningen tar til. Muligens har selve jernvinneanlegget ligget lavere enn nåværende vannstand.

Reg. nr. 16. Hovatn V. Slaggområde.

UTM: 294392

ØK-blad: Hovatn vest BH 023-5-1

Gårds- og bruksnr.: 13/1,8,9 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre og Austad søndre

Eiere: Knut Gjermundsen (13/1), Daniel E. Austad (13/8),
Grunde Gr. Austad (13/9) og Knut A. Austad (14/1)

Foto: Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 7 og 8

Ca. 300 m syd for bekkeutløpet ved Bleili, i en liten vik dannet av to knauser, ble det funnet to slaggstykker i utvaskningssonen. Muligens har selve jernvinneanlegget ligget lavere enn nåværende vannstand. Området innenfor stranden er småkupert med lyng- og furukledte knauser.

Reg. nr. 17. Vikodden. Slaggområde.

UTM: 299386

ØK-blad: Hovatn BH 023-5-2

Gårds- og bruksnr.: 33/3

Gårdsnavn: Sandnes søndre

Eier: Knut P. Sandnes

Foto: Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 9

På syd-øst-siden av Vikodden, nedenfor en bratt syd-øst-vendt
skråning, ble det funnet slaggstykker. Mellom fjellskråningen og vannet er det en ur, selve jernvinneanlegget må derfor ligge lavere enn nåværende vannstand.

Reg. nr. 18. Åraksbleili. Slaggområde.

UTM: 314381

ØK-blad: Hovatn BH 023-5-2

Gårds- og bruksnr.: 33/1

Gårdsnavn: Sandnes søndre

Eier: Olav V. Sandnes

Foto: Ikke fotografert

I en vid og bred syd-vest-ventdt bukt av Hovatn ble det funnet store mengder slagg i utvaskningssonen. Området innenfor er flatt, myrlendt og furukledt. Her skulle det være gode muligheter for å finne flere jernvinneanlegg. Lenger syd-øst på stranden ligger rester av en oppbygd mur mellom to svaberg. Dette kan være rester av en tuft.

Fra registrering nr. 18 og videre på øst-siden av Hovatn frem til dammen, ble ikke utvaskningssonen registrert. Vi fulgte veien denne strekningen og så etter slagg og kullgroper i grøfter og skjæringer, men uten resultat.

Reg. nr. 19. Hovasslihytta I. Slaggområde.

UTM: 279395

ØK-blad: Hovatn vest BH 023-5-1

Gårds- og bruksnr.: 13/1,2,3,4 og 14/4,5,6

Gårdsnavn: Austad nordre (13/1,2,4), Nygård av Austad nordre (13/3), Austad søndre (14/4,5,6)

Eiere: Knut Gjermundsen (13/1), Gunnar Stubseid (13/2,3),
Magne Øvland (13/4), Knut A. Austad (14/4), Olav G.
Austad (14/5) og Daniel G. Austad (14/6)

Foto: L. nr. 2611, neg.nr. 10, 11, 12 og 13

Agfa CT 21, film nr. 1, nr. 35 og 36

125-150 m syd-syd-øst for Hovasslihytta og ca. 10 m syd-syd-øst for bekkeutløpet ble det i utvaskningssonen funnet rester av et jernvinneanlegg. I og rundt en samling stein lå store mengder slagg av varierende størrelse, flere med fastsintret leirklining. I steinsamlingen var det en del flate heller som kan ha tilhørt selve ovnen. På noen var det smeltet slagg. Syd-øst for og innenfor anlegget er det en gressbevokst fuktig flate hvor det ble forsøkt tatt prøvestikk. Torvtilveksten er imidlertid så kraftig at vi ikke kom ned til undergrunnen. Også på et tørrere parti, ca. 75 m syd-øst for stedet, ble det tatt prøvestikk, men uten resultat.

Reg. nr. 20. Hovasslihytta II. Slaggområde.

UTM: 279399

ØK-blad: Hovatn vest BH 023-5-1

Gårds- og bruksnr.: 13/2,3,4,8,9

Gårdsnavn: Austad nordre (13/2), Nygård av Austad nordre
(13/3), Austad nordre (13/4,8,9)

Eiere: Gunnar Stubseid (13/2,3), Magne Øvland (13/4), Daniel
E. Austad (13/8) og Grunde Gr. Austad (13/9)

Foto: Ikke fotografert

På en øst-vendt strand ble det funnet to slaggstykker i utvaskningssonen. Det ble ikke iaktatt flere enn disse, heller ikke i prøvestikk på fast mark innenfor stranden. Muligens har anlegget ligget lavere enn nåværende vannstand. Nord-vest for stranden går fjellet bratt opp. Stedet kalles "den vonde uri".

Reg. nr. 21. Rastenesodden. Milestein.

UTM: 285404

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 13/2,3,4 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre (13/2,4), Nygård av Austad nordre
(13/3) og Austad søndre (14/1)

Eiere: Gunnar Stubseid (13/2,3), Magne Øvland (13/4) og
Knut A. Austad (14/1)

Foto: L. nr. 2612, neg.nr. 2,3 og 5

Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 12 og 13

---

5 m nord-øst for og ca. 2 m høyere enn nåværende strandlinje finnes en reist stein, en såkalt milestein. (Tolkning gitt av Aslak Austad, Ose.) Det vil si at steinen er reist en mil fra bygda. Steinen er 1,75 m høy, 0,45 m bred og 0,4 m tykk. Den har et uregelmessig, firesidig tverrsnitt, og bredsiden er vendt mot nord-øst. Steinen er helt overgrodd av lav, også på en liten avskalling i toppen. Den står i en naturlig sprekk i berget, og en liten røys ligger rundt foten. Denne består av 10-15 stein og blokker.

Reg. nr. 22. Hovatn VII. Kullgrop.

UTM: 287408

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 13/2,3,4 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre (13/2,4), Nygård av Austad nordre (13/3) og Austad søndre (14/1)

Eiere: Gunnar Stubseid (13/2,3), Magne Øvland (13/4) og Knut A. Austad (14/1)

Foto: L. nr. 2612, neg.nr. 8

Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 14

På en lyngkledd, furubevokst, syd-øst-vendt odde som stikker ut i Hovatn, ble det registrert en kullgrop. Tverrmålet er ca. 2 m og dybden fra 0,2-0,5 m. Det var ingen markert voll rundt gropen. Prøvestikk i bunnen viste et ca. 0,15 m tykt kullag. Kullprøve ble innsamlet.

Kullgropen ligger 15 m syd-øst for vegen til Røynestøyl og ca. 10 m nord-vest for nåværende strandlinje. På nord-vest-siden av vegen er det et større massetak, og på samme side av vegen som kullgropen finnes en møteplass.

Reg. nr. 23. Hovatn I. Slaggområde.

UTM: 290410

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 13/2,3,4 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre (13/2), Nygård av Austad nordre 13/3), Austad nordre (13/4) og Austad søndre (14/1)

Eiere: Gunnar Stubseid (13/2,3), Magne Øvland (13/4) og Knut A. Austad (14/1)

Foto: L. nr. 2612, neg. nr. 12

Det ble funnet slagg i vegen mellom Rasteneshyttene og broen over Drengsåni. Det ble til sammen tatt ca. 50 prøvestikk i området på begge sider av vegen. Mange ga kull og jernholdige jordarter, men det ble i prøvestikkene ikke funnet slagg. Antakelig er et eller flere jernvinneanlegg blitt ødelagt ved anleggelsen av vegen.

Terrenget i området er småkupert, og furukledte bergkoller går ned mot Hovatn. Mellom kollene er det løsmasse bevokst med lyng og mose.

Reg. nr. 22. Hovatn VII. Kullgrop.

UTM: 287408

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 13/2,3,4 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre (13/2,4), Nygård av Austad nordre
(13/3) og Austad søndre (14/1)

Eiere: Gunnar Stubseid (13/2,3), Magne Øvland (13/4) og
Knut A. Austad (14/1)

Foto: L. nr. 2612, neg.nr. 8

Agfa CT 21, film nr. 2, nr. 14

På en lyngkledt, furubevokst, syd-øst-ventd odde som stikker ut i Hovatn, ble det registrert en kullgrop. Tverrmålet er ca. 2 m og dybden fra 0,2-0,5 m. Det var ingen markert voll rundt gropen. Prøvestikk i bunnen viste et ca. 0,15 m tykt kullag. Kullprøve ble innsamlet.

Kullgropen ligger 15 m syd-øst for vegen til Røynestøyl og ca. 10 m nord-vest for nåværende strandlinje. På nord-vest-siden av vegen er det et større massetak, og på samme side av vegen som kullgropen finnes en møteplass.

Reg. nr. 23. Hovatn I. Slaggområde.

UTM: 290410

ØK-blad: BH 024-5-3

Gårds- og bruksnr.: 13/2,3,4 og 14/1

Gårdsnavn: Austad nordre (13/2), Nygård av Austad nordre
13/3), Austad nordre (13/4) og Austad søndre (14/1)

Eiere: Gunnar Stubseid (13/2,3), Magne Øvland (13/4) og
Knut A. Austad (14/1)

Foto: L. nr. 2612, neg. nr. 12

Det ble funnet slagg i vegen mellom Rasteneshyttene og broen over Drengsåni. Det ble til sammen tatt ca. 50 prøvestikk i området på begge sider av vegen. Mange ga kull og jernholdige jordarter, men det ble i prøvestikkene ikke funnet slagg. Antakelig er et eller flere jernvinneanlegg blitt ødelagt ved anleggelsen av vegen.

Terrenget i området er småkupert, og furukledte bergkoller går ned mot Hovatn. Mellom kollene er det løsmasse bevokst med lyng og mose.

SAMMENDRAG

Det ble i alt registrert 23 lokaliteter med kulturminner. Ingen av disse vil bli berørt ved en utbygging etter konsesjonssøknadens alternativ 1. Dersom alternativ 2 velges, vil 5 kulturminner bli berørt.

UTBYGGINGSALTERNATIV 1:

Byrtingsvatn:	Ingen kulturminner ble registrert
Fiskeløys:	" " " "
Anleggsvegen:	" " " "
Tipp- og riggområde:	" " " "

UTBYGGINGSALTERNATIV 2:

Gjuvatn:	3 kulturminner ble registrert: En steinalderlokalitet, en kokegrop og et slaggområde. (Reg. nr. 1,2 og 3.) Registreringene nr. 1 og 3 vil bli berørt ved en eventuell utbygging.
Kråketjørn:	4 kulturminner ble registrert: En (dele-)røys, rydningsrøyser, en lokalitet med hasselnøttskall og et damanlegg. (Reg. nr. 4 - 7.)
Drengsvatn:	Alle unntatt reg. nr. 5 vil bli berørt ved en eventuell utbygging. Ingen kulturminner ble registrert.

TILLEGGSREGISTRERINGER:

Nyestøyltjørn (øst):	3 kulturminner ble registrert: Et slaggområde og to tufter (innenfor samme registrering, reg. nr. 8).
----------------------	--

Nyestøyltjørni (vest): 2 kulturminner ble registrert:
Et slaggområde og et damanlegg.
(Reg. nr. 9 og 10.)

Sandvasstjørni: Ingen kulturminner ble registrert.

Hovatn: 13 kulturminner ble registrert:
En lik-kvile, en samling skjør-
brent stein, 9 slaggområder, en
milestein og en kullgrop. (Reg. nr.
11 - 23.) De fleste av registre-
ringene ble gjort i utvasknings-
sonen.

Som variasjonen av kulturminnetyper og antall registrerte kulturminner viser, er det bare jernvinneanleggene (slaggområdene) som til en viss grad har oppfylt forventningene. 10 av de 13 registrerte slaggområdene ble funnet ved Hovatn, hvor de er lettest å finne da slaggen ligger frilagt i utvaskningssonen. Vi må kunne gå ut fra at vi ved denne registrering bare har funnet en liten del av de eksisterende slaggområdene.

På bakgrunn av antallet slaggområder funnet i registreringsområdet, blir det lave antallet registrerte kullgroper påfallende. Disse to kulturminnetypene hører ofte sammen, da en i kullgropene har fremstilt kull til bruk for jernproduksjonen. En mulig forklaring er at vi har registrert områdene som er knyttet til vann og vassdrag, mens kullgropene kan ha en helt annen topografisk spredning.

I hele registreringsområdet ble det funnet bare en steinalderlokalitet. Dette er langt under forventet antall. Det kan være flere forklaringer til dette, her skal kun nevnes et par: Torv- og myrtilveksten har som nevnt vært kraftig i området, noe som vanskeliggjorde prøvestikkingen generelt. Og hvis en ikke kommer ned til datidens markoverflate, finner en heller ikke spor etter datidens mennesker. En annen forklaring er at opphold av veidefolk har vært av kort varighet. Spor etter menneskelig aktivitet på den enkelte lokalitet vil derfor være fåtallige.

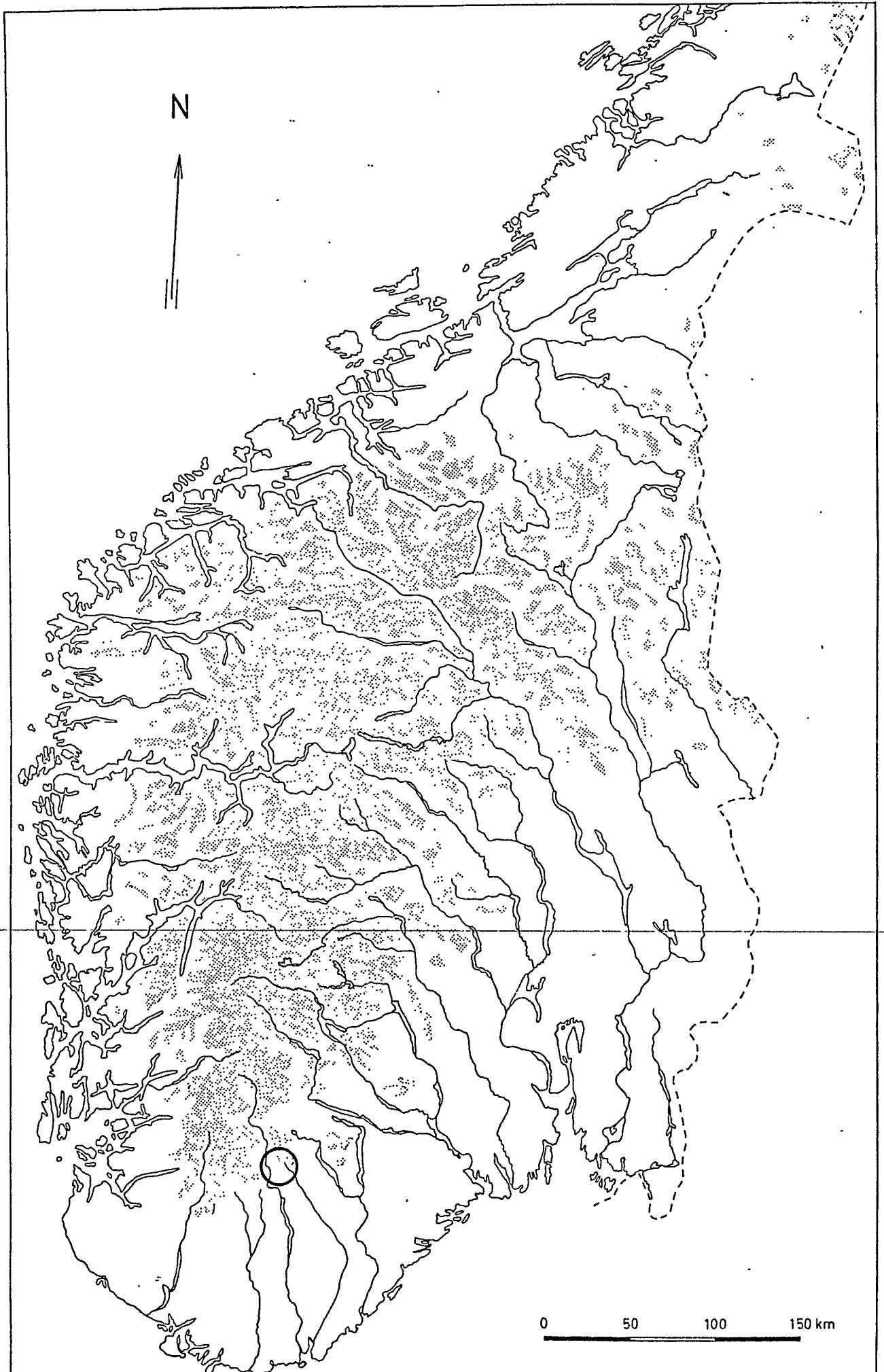
Ved Hovatn har erosjonen på grunn av den store regulerings-
høyden sannsynligvis vært for kraftig til at steinalderlokali-
tetene nær strandkanten er bevart.

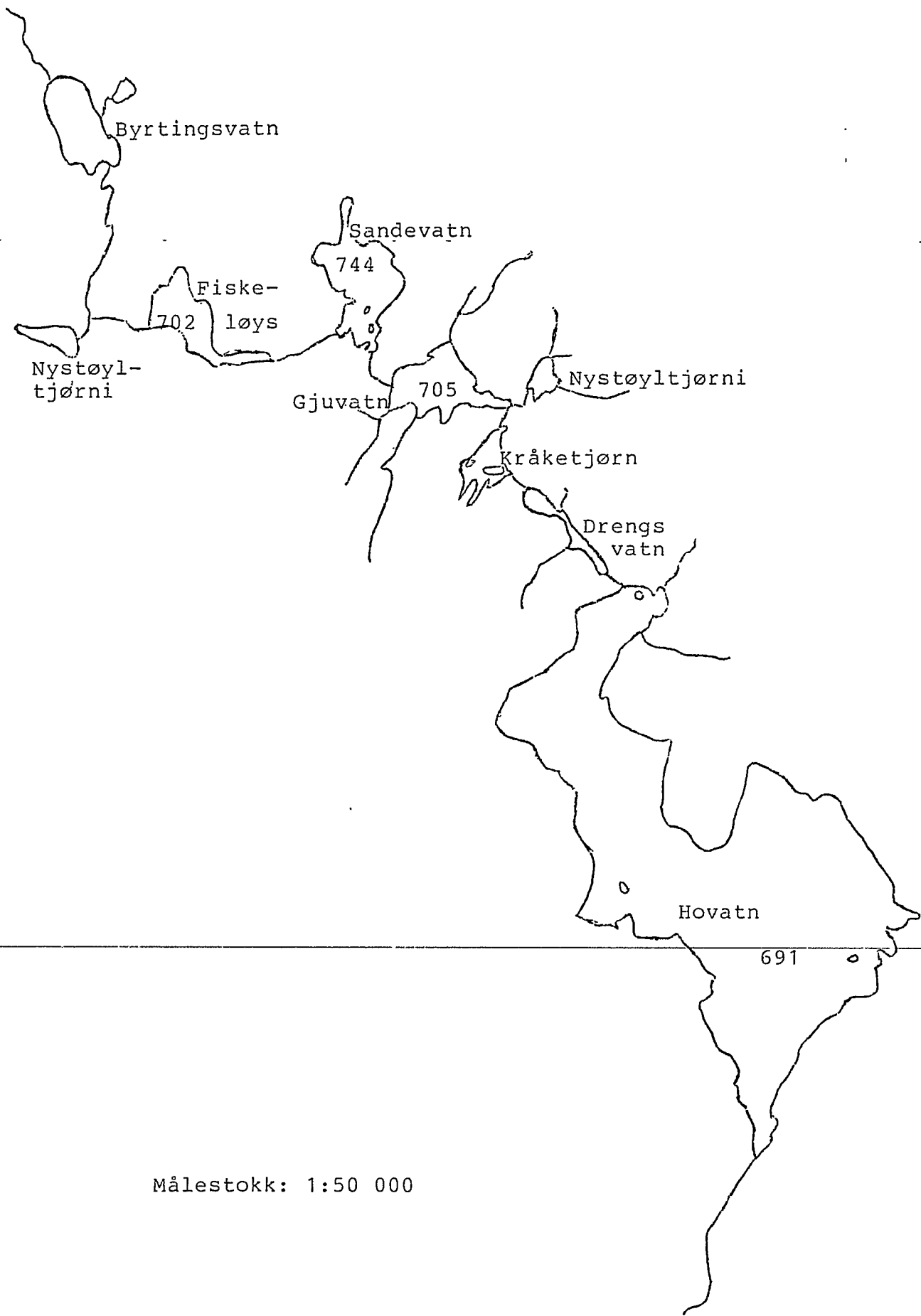
Lokaliteten med hasselnøttskall kan trenge en nærmere forkla-
ring. Stedet ligger på drøye 700 m o.h., og her finnes i dag
ikke hassel. Sannsynligvis er nøttene samlet sammen av men-
nesker, og vi tenker oss at de har utgjort en del av et måltid
i forhistorisk tid. En radiologisk datering av nøtteskallene
vil kunne gi en nærmere tidfesting.

Kulturminnetypen "lik-kvile" var ukjent for oss. Den gir et
innblikk i en del av livet i heiene som tidligere ikke har
vært så kjent. Slike lik-kviler er viktige i lokalhistorisk
sammenheng da de viser ferdselsveier til kirkebygda i gammel
tid.

Når det gjelder røysene, tuftene og samlingen med skjørbrent
stein, er dette kulturminner som i dette tilfellet er vanske-
lig å datere, men de kan godt gå tilbake til middelalder og
forhistorisk tid. Disse sammen med milesteinen, damanleggene
og de ovenfor nevnte kulturminnetypene gir et interessant og
et overraskende variert bilde av dette setesdalske heiområdet.

Målestokk: 1:50 000

KARTSYMBOLER:

- slaggområde
- kullgrop
- røys
- tuft
- steinalderlokalitet
- lokalitet med hasselnøttskall
- damanlegg
- lik-kvile
- uspesifisert kulturminne
- milestein
- samling skjorbrent stein

KARTSYMBOLER FOR ØK-KART:

- Bebyggelse, ruin el grunnmur stiplet
- Kraftledning (mastsymbol i riktig posisjon)
- Telegraf, telefon
- Transformator
- Master, lårn (radio, T.V o.l.)
- Kalle, situasjonsbest.
- Stor stein
- Dam
- Tørrlagt elveleie, ur for steingr.
- Ferje for kjøretøy
- Mindre ferje
- Kjørbart vad
- Gangbru, klopp
- Stromreining, stryk el. foss

- Elveforbygning, tunnel inntak og utløp
- Grunne
- Pelebunt med lense
- Sjømerke, lykt
- Lykt 152
- 154/147
- 350
- (352/349)
- Hogeste reg. vst. i reg. vatn
- Hogeste beregn. flom v.sl., laveste reg. vst. i reg. vatn
- Hogde fotogr.-dagen i ureg. vatn
- Hogeste registr. flom v.sl., laveste registr. vst. i ureg. vatn
- Kontur i ferskvatn er hogde reg. vst. eller hogde fotogr.-dagen i ureg. vatn.
- Kystkontur er middel hogvatn
- Myr

- Fornminne
- Ur, steinrøys
- Steinbrøt
- Grustak, sandlak
- Markslagsgrense
- Gravplass
- Hage, park
- Fulldyrka jord
- Overflatedyrka jord
- Gjødsla beite
- Barskog
- Lauvskog
- Blandingskog
- Anna jorddekt fastmark
- Grunnlendt mark
- Fjell i dagen

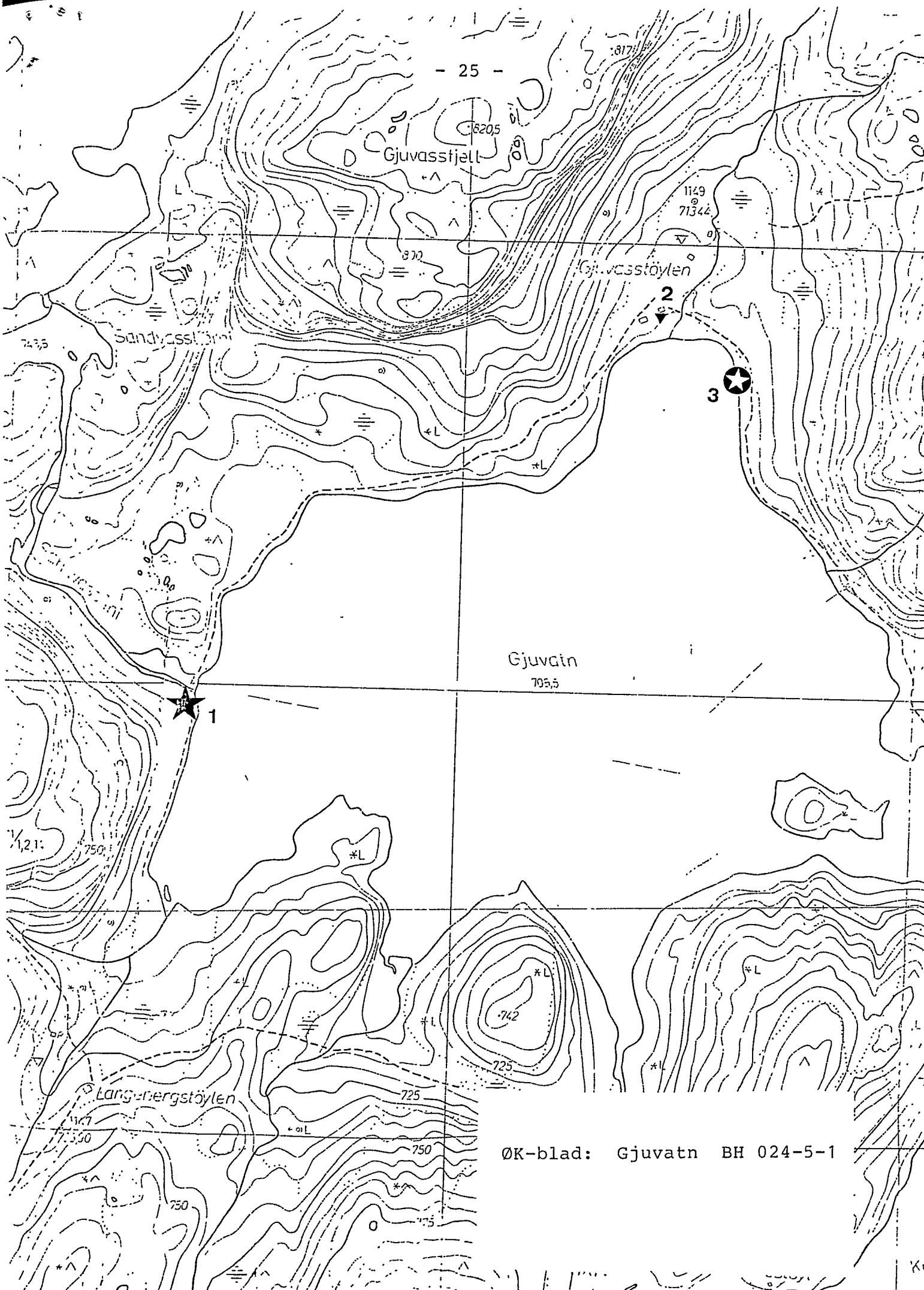
- Trekantpunkt NGO, andre
- Polygonpkt., fotogramm. num. best. pkt.
- Fotogramm. grafisk best. pkt.
- Presisjonsnivellement, vanlig niv.
- + + + + Riksgrense, fylkesgrense
- - - - - Kommunegrense
- · · · · Eiendoms grense, servituttgrense
- - X - X - Bøtt, kors i fjell eller stein
- - F - X - E Num. fotogramm. best.
- - F - · - E Grensestein, grenserøys el. grensepunkt
- - F - · - E Num. fotogramm. best.
- - F - · - E Steingard som eiendoms grense
- - F - · - E Bekk el andre linjer som eiendoms grense
- 2/13 Matrikelnummer
- - F - · - E Gjerde som eiendoms grense

- Riksveg
- Fylkesveg (med bru)
- Kommunal bilveg
- Privat bilveg
- Traktorveg
- Sti

Målestokk 1.5000

Ekvidistanse 5 m

- 25 -

Gjuvasstjell
620,5

Gjuvasstøylen
713,44

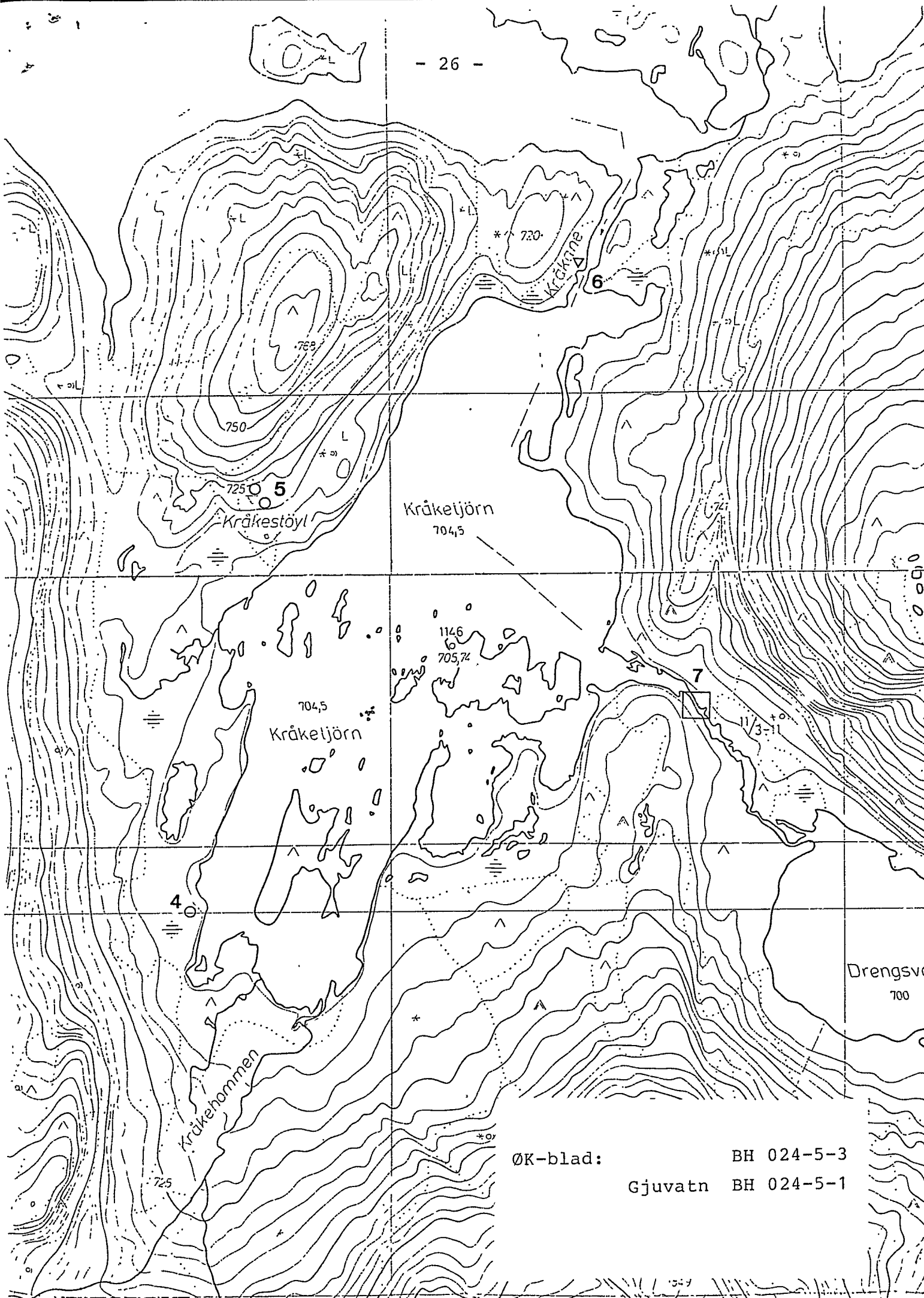
Sandvassstøyni
743,5

Gjuvatn
705,5

Langenergstøylen
735,0

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

Kr

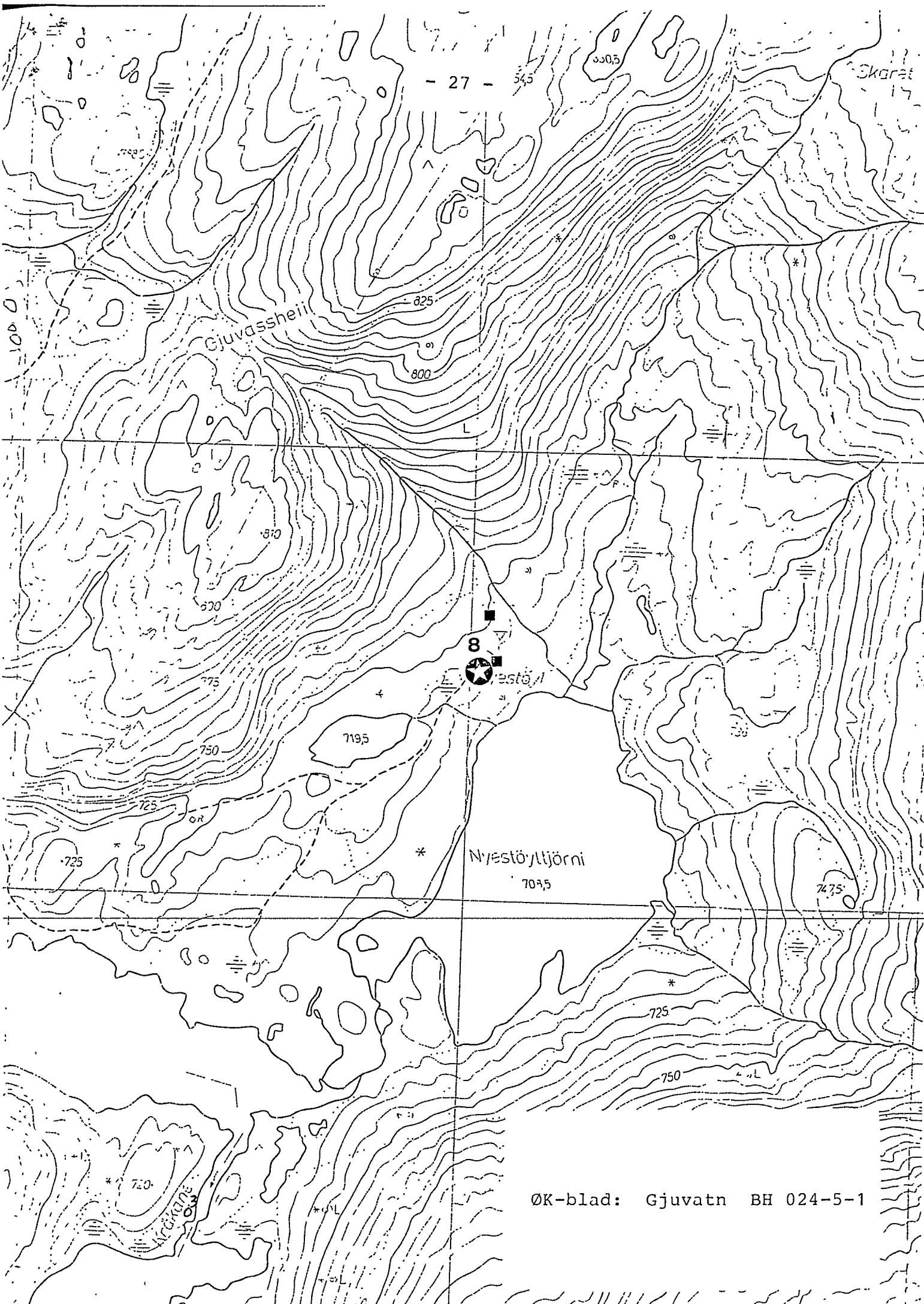

ØK-blad:

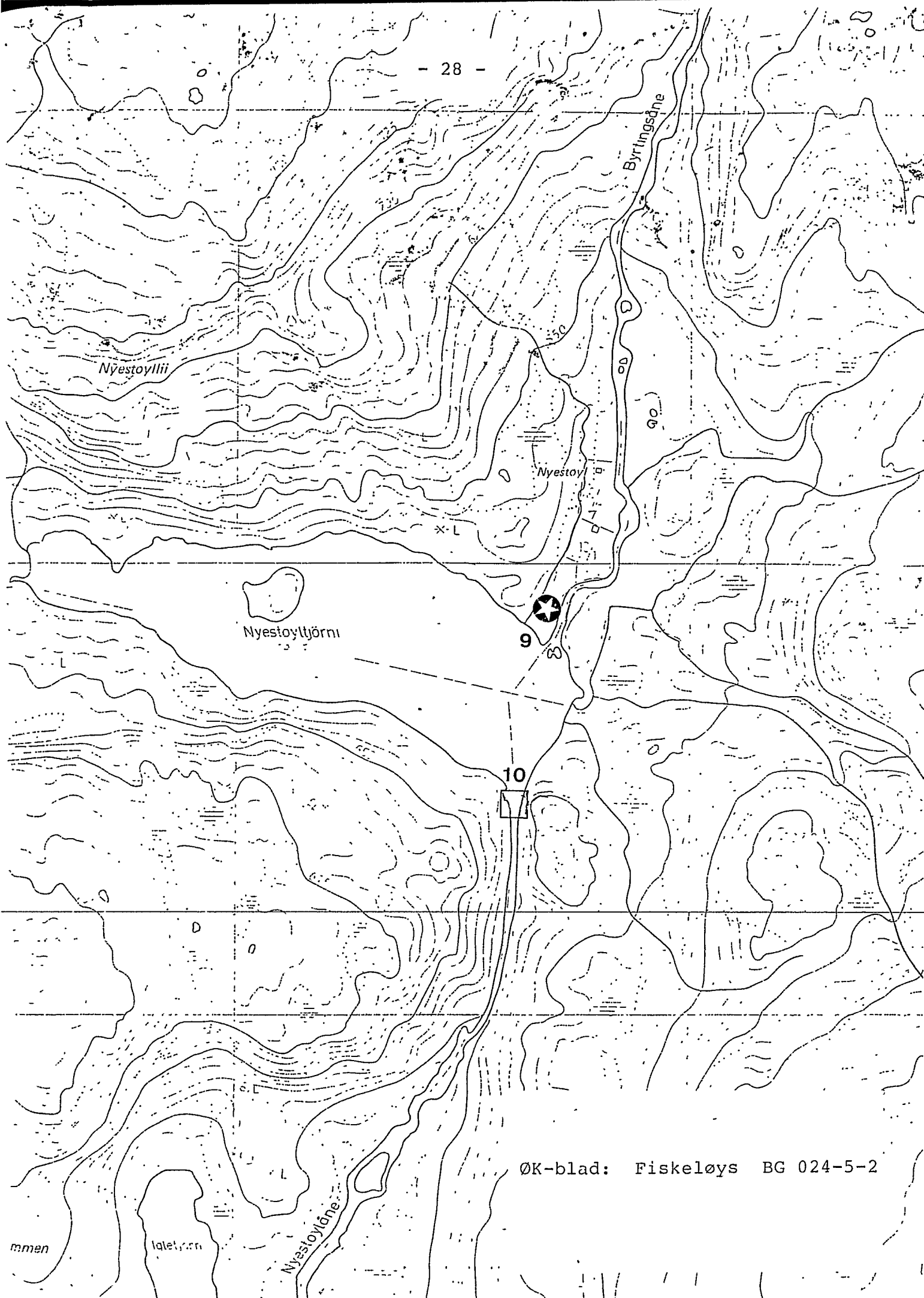
BH 024-5-3

Gjuvatn

BH 024-5-1

ØK-blad: Gjuvatn BH 024-5-1

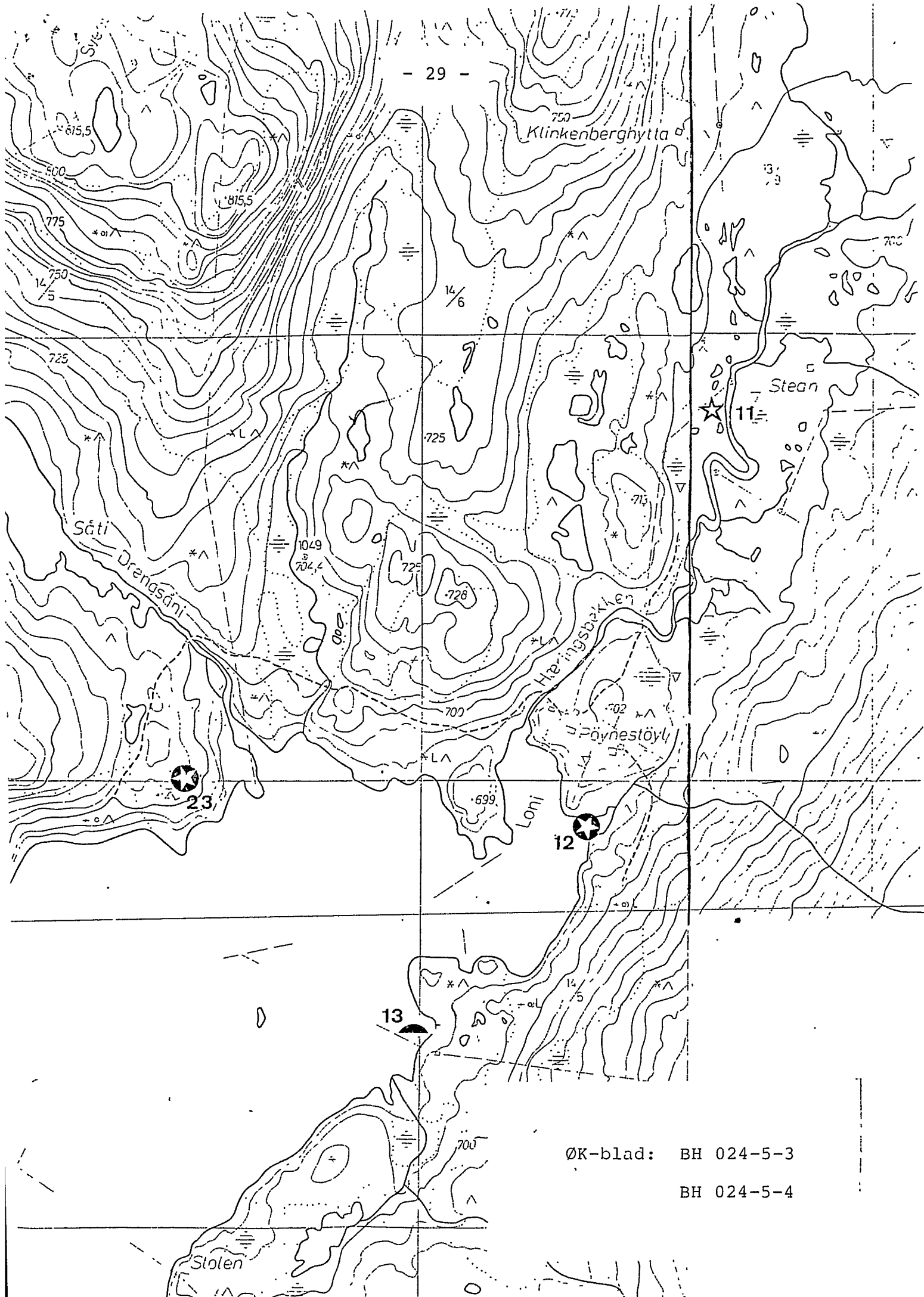
ØK-blad: Fiskeløys BG 024-5-2

mmen

laletjörn

Nyestoyldne

ØK-blad: BH 024-5-3
BH 024-5-4

- 30 -

Styrón

Stolan

Hovatn

693,0
691,0
530,3

13/12

725

750

13/3

770

14

777,0

775,5

Bleili

Øk-blad:

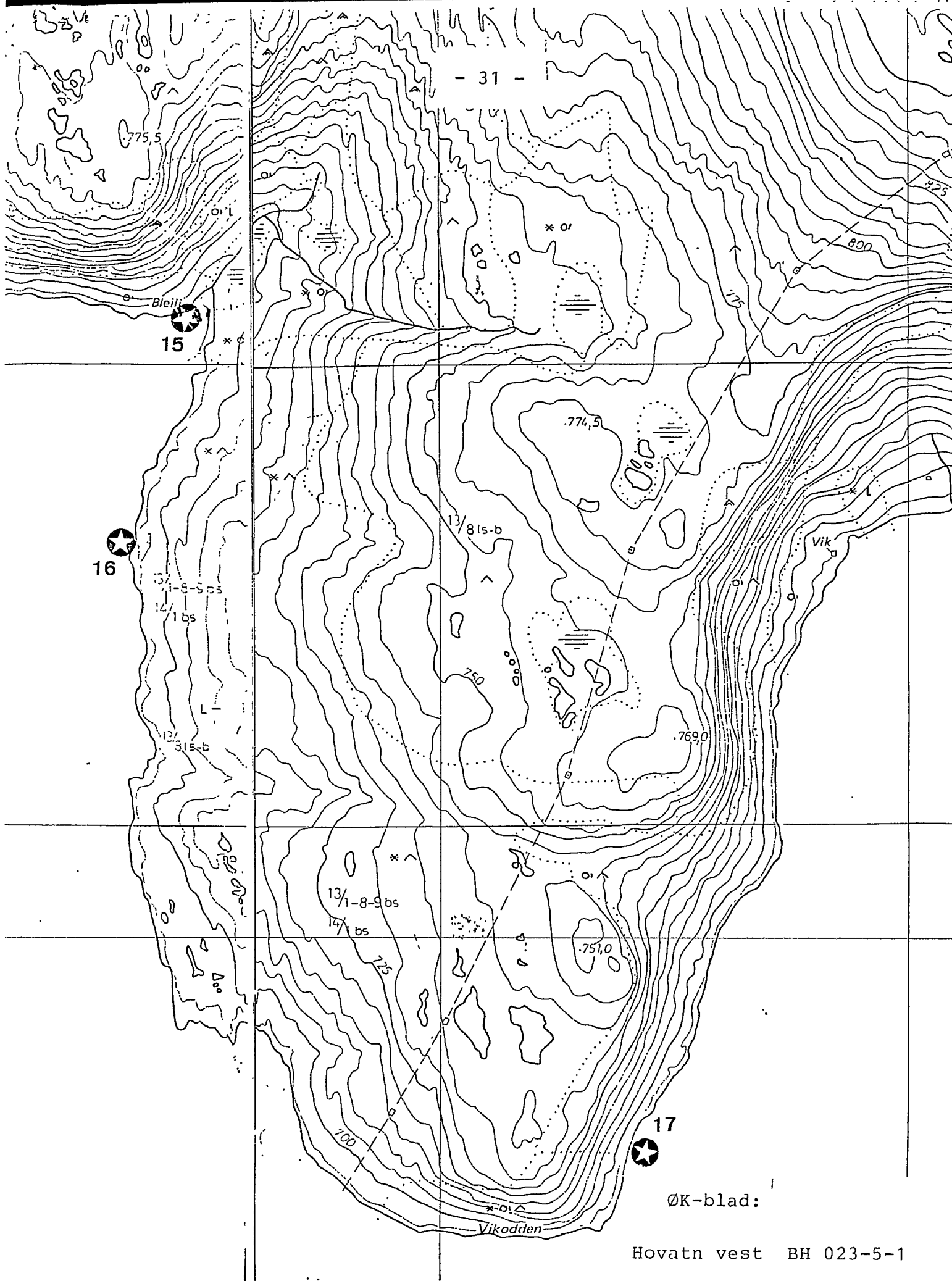
BH 024-5-3

Hovatn vest BH 023-5-1

Sbs

5

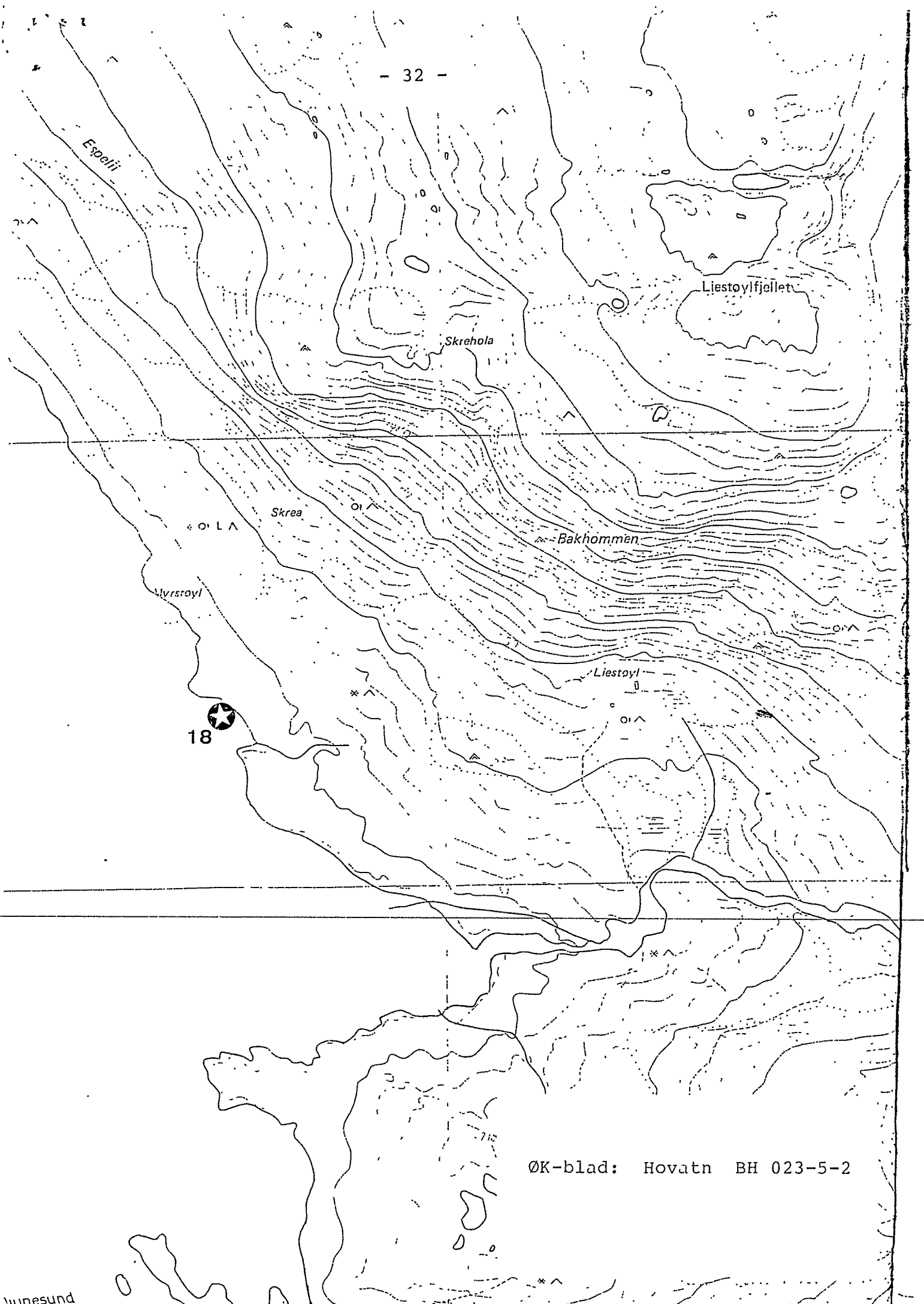
11 1 1

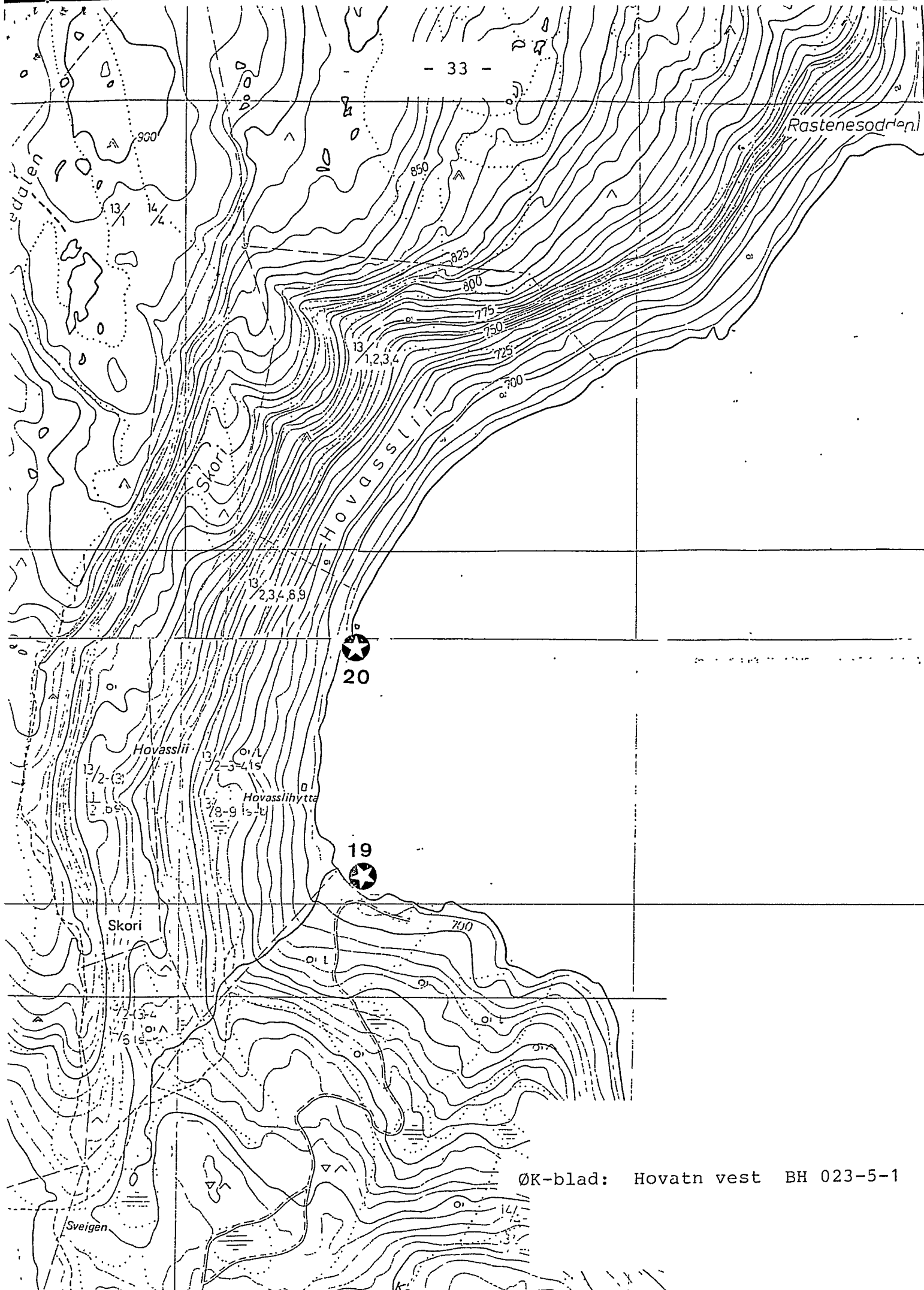
ØK-blad:

Hovatn vest BH 023-5-1

Hovatn BH 023-5-2.

ØK-blad: Hovatn BH 023-5-2

Såti
Drengsåni

Vøylenuten

787

775

Vøyleskaret

22

14/1
13/2,3,4

Dei vene slåtton

Den vonde uri

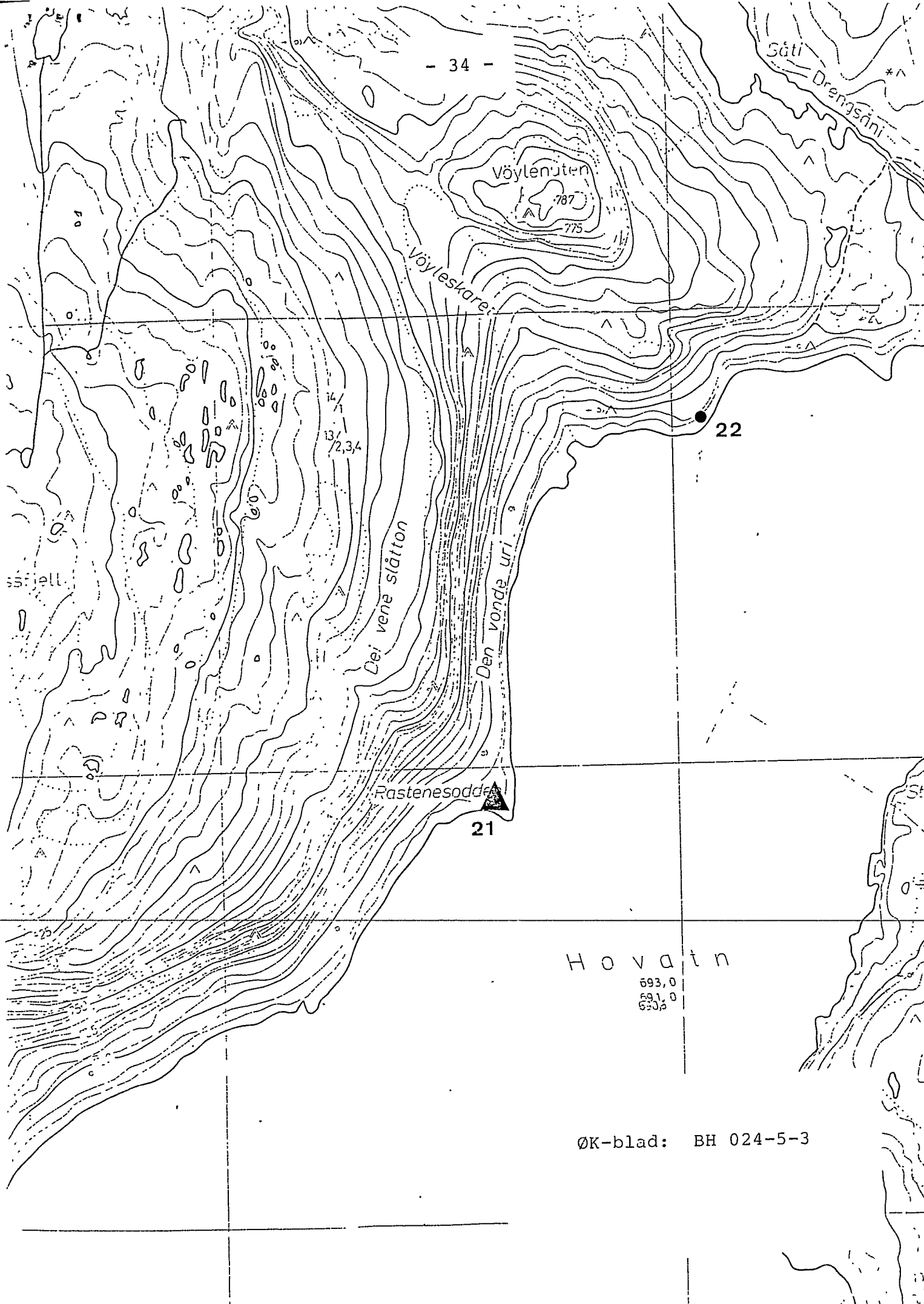
Rastenesodden

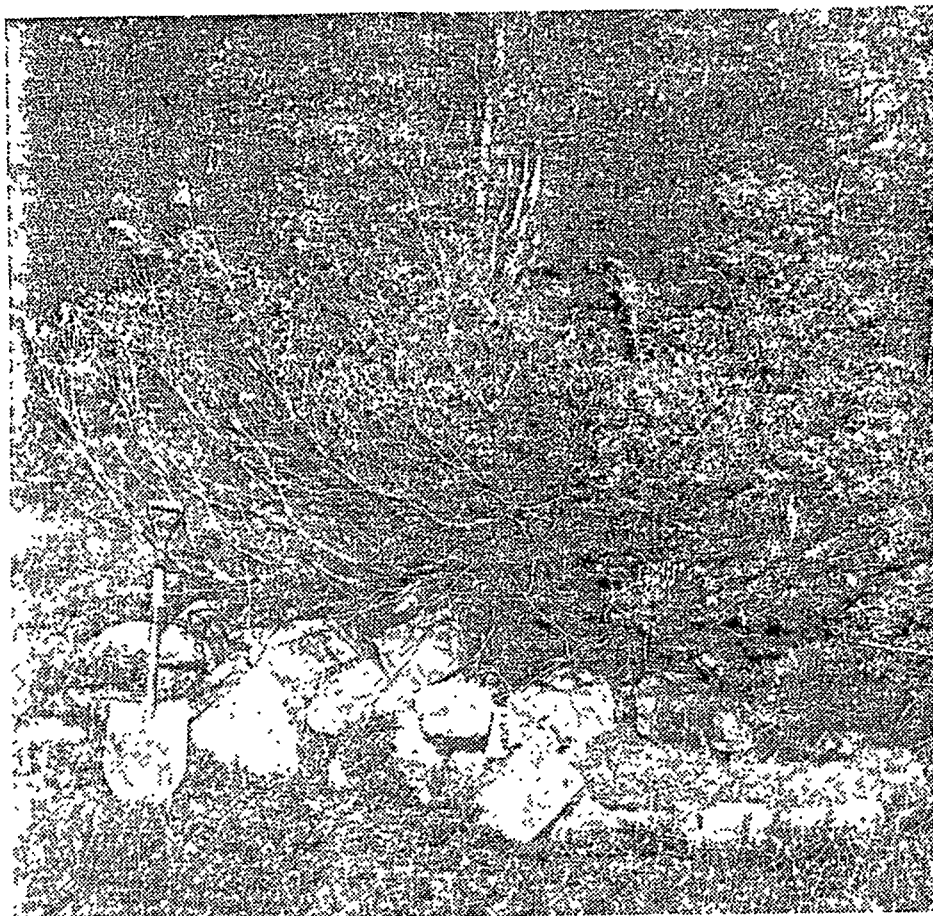
21

H o v a t n

693,0
691,0
690,0

ØK-blad: BH 024-5-3

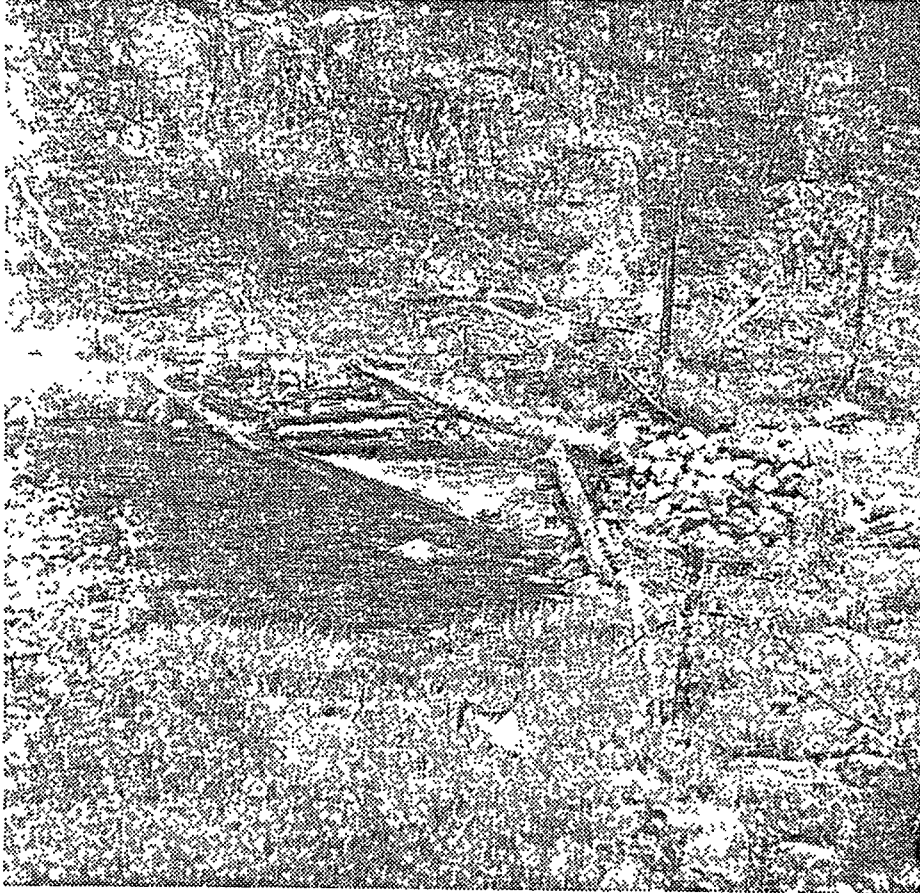

L. nr. 2613/6
Reg. nr. 5
Rydningrøys
Kråkestøyl

L. nr. 2613/9
Reg. nr. 7
Damanlegg
Åna mellom
Drengsvatn og
Kråketjørn

L. nr. 2611/4
Reg. nr. 10
Damanlegg
Nyestøyltjørni

L. nr. 2611/13
Reg nr. 19
Slaggområde
Hovasslihytta I
Hovatn

L. nr. 2612/7
Reg. nr. 22
Kullgrop, Hovatn

L. nr. 2612/9
Hovatn
Røynestøyl

L. nr. 2613/13

Kråketjørn

L. nr. 2613/2

Drengsvatn

